

ВІДГУК

офіційного опонента АМЕЛІНОЇ Світлани Миколаївни на дисертаційну роботу ТАРАНЕНКО Крістіни Сергіївни на тему «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології у процесі вивчення фахових дисциплін», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертації. Істотне оновлення освітніх стандартів у межах реформ української вищої школи зумовлює увагу учасників і організаторів професійної підготовки фахівців гуманітарної галузі до розробки і впровадження ефективних технологій дослідження стану розвитку в студентів системи професійних компетентностей як показників якості освіти. У контексті зазначеного К.С. Тараненко доречно визначено, що особливої актуальності ці питання набувають у філологічній освіті, яка на тлі зростання своєї популярності поки що демонструє істотне відставання за якістю навчальних досягнень. Зокрема, здійснено такі спостереження щодо фахівців освітнього рівня «бакалавр», причому в умовах упровадження компетентнісного підходу таке відставання стає дедалі очевиднішим. Зазначене зумовлює потребу організаційних змін із боку гарантів освітніх програм, керівників навчальних структурних підрозділів і адміністрації закладів вищої освіти. Водночас дослідниця слушно підкреслює: учасники всіх педагогічних процесів професійної підготовки усвідомлюють завдання підвищення особистої відповідальності студентів та викладачів за результати підготовки, які можна виявити засобами сучасних технологій зовнішнього та внутрішнього контролю якості вивчення провідних фахових філологічних дисциплін.

Глибокий науковий аналіз вітчизняного і зарубіжного дискурсу проблеми дослідження уможливив вдале виявлення дисертанткою низки суперечностей між: сучасними вимогами до професійної підготовки конкурентоспроможних бакалаврів філології й недостатньою розробленістю концептуальних підходів до визначення якості професійної компетентності цих фахівців; об'єктивними потребами суспільства в майбутніх бакалаврах філології з високим рівнем професійної компетентності та реальним станом моніторингу якості професійної підготовки майбутніх філологів у процесі вивчення фахових філологічних дисциплін в університетах і закладах вищої освіти; необхідністю ефективного моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології в процесі вивчення фахових дисциплін і відсутністю сучасних моделей забезпечення цього процесу різноплановими дидактичними засобами контролю, із якими загалом можна погодитися.

Науковий апарат роботи має всі необхідні складники: мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, наукову новизну та практичне значення, інформацію про апробацію і впровадження отриманих результатів.

Виважено сформульовано дисертанткою наукову новизну одержаних результатів. Нею дійсно вперше розроблено авторську модель моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології у процесі

вивчення фахових дисциплін як структурно-технологічну схему в єдності методолого-змістового, методично-функціонального та критеріально-діагностувального блоків, змістовою основою якої є комплекс діагностичних процедур, що містить автоматизовану експертну оцінку динаміки розвитку необхідних результувальних характеристик якості освіти бакалаврів, визначених у руслі компетентнісної наукової парадигми; доцільно обґрунтовано сукупність дидактичних показників готовності майбутніх бакалаврів філології до професійної діяльності, що мають операціоналізований кваліметричний характер та відображують загальну картину успішності перебігу педагогічного процесу, якості педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників і навчальної активності студентів; удосконалено зміст, методи, форми моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології, зокрема, комп'ютерний тестово-діагностувальний механізм дослідження рівнів професійної компетентності фахівців.

Схвальної оцінки, на наш погляд, заслуговує розроблення та впровадження в педагогічний процес вищих закладів освіти: пропозицій із удосконалення навчальних планів підготовки бакалаврів філології спеціальностей 014 Середня освіта (Мова і література англійська) і 035 Германські мови та літератури (переклад включно) та відповідних освітньо-професійних програм; навчально-методичних комплексів фахових дисциплін підготовки бакалаврів філології «Практична граматики англійської мови», «Лексикологія англійської мови», «Теоретична граматики англійської мови», «Стилістика англійської мови» тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтування обраної теми дисертації є методологічно, теоретично й технологічно переконливим, а сукупність завдань для її вирішення сприяє розкриттю проблеми та досягненню мети дослідження.

Аналіз основних положень роботи переконливо свідчить про досягнення мети і розв'язання всіх завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням; висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу, належний рівень обґрунтованості й об'єктивності.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням сучасних методів, апробацією та впровадженням результатів роботи в практичну діяльність вищих військових закладів освіти, продуманою логікою викладу матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази.

Наукові положення і пропозиції дисертаційного дослідження К.С. Тараненко сформульовано чітко й послідовно, вони є аргументованими та змістовними.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційну роботу логічно складено зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (242 найменування, з них 21 – іноземними (крім російської) мовами), 8 додатків. Загальний обсяг дисертації – 255 сторінок, з них основного тексту 178 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, вказано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; з'ясовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

У першому розділі – *«Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології як проблема педагогічної науки та практики»* – охарактеризовано методологічні основи моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології, проаналізовано міжнародний і український досвід такого моніторингу, охарактеризовано базові поняття і конструкти дослідження.

У ході системного аналізу комплексу джерел із проблеми дослідження дисертанткою виявлено, що вітчизняні і зарубіжні вчені приділяють значну увагу вимогам до якості професійної підготовки фахівців філології, насамперед – іноземних мов, наголошуючи на важливості набуття високого рівня готовності до забезпечення європейської якості освіти, інформатизації вищої філологічної освіти тощо.

Не викликає заперечення те, що провідними науковими підходами до розв'язання проблеми дослідження К.С. Тараненко визначила культурологічний, особистісний, компетентнісний, технологічний, діагностичний підходи. Дисертанткою доведено необхідність забезпечення формування багатофункціональної професійної компетентності бакалавра філології як освіченої, креативної особистості, яка володіє знаннями та високими моральними якостями, здатна самотійно і творчо мислити, у несподіваних ситуаціях виважено й адекватно приймати рішення, швидко адаптуватися до змін у нових соціокультурних та економічних умовах. Особливо відзначимо вдалу інтеграцію ідей і положень особистісного й компетентнісного підходів у підготовці бакалаврів філології, для яких виокремлено характерний чіткий набір вимог до якості підготовки, відображених у нормативних моделях – кваліфікаційних характеристиках або професіограмах.

Основною метою професійної підготовки майбутнього бакалавра філології К.С. Тараненко справедливо визначено формування кваліфікованого фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, котрий вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готовий до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Підтримуємо думку дослідниці стосовно того, що реалізація цієї мети зумовлює перенесення уваги з процесу навчання на його результат та пошук ефективних механізмів визначення якості філологічної освіти.

Узагальнення результатів наукового пошуку уможливило висновок про доцільність зарахування до структури педагогічної моделі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх філологів у процесі вивчення фахових дисциплін низки блоків: методолого-змістового, методично-функціонального, критеріально-діагностувального.

На належному рівні теоретичного узагальнення К.С. Тараненко охарактеризовано також групи поняттєвих конструктів дослідження та визначено, що основними педагогічними умовами моніторингу якості

професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології є: систематизація інформації про стан навчального процесу з провідних фахових дисциплін; розробка комплексу показників якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології; забезпечення постійного представлення інформації для оперативного корегування результатів підготовки.

Не викликає заперечень визначена дисертанткою логіка педагогічного контролю у єдності: перевірки – виявлення рівня сформованості складників компетентності; оцінювання – вимірювання та умовного відображення цього рівня у формі кількісної або якісної оцінки; обліку – фіксування результатів у вигляді зведених таблиць. Загалом процес формування оцінки якості професійної підготовки плановано подавати в певній шкалі (шкалах), що системно враховує дані, отримані при тестуванні, виконанні модульних контрольних робіт і практичних завдань на переклад текстів, складанні іспитів, рейтингуванні тощо. Проте доведено, що у вітчизняних закладах вищої освіти (їх досліджено близько 10-ти) поки що не розроблено моделі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології, яка б забезпечувала комплексне визначення результатів вивчення основних фахових дисциплін упродовж усього періоду навчання.

У другому розділі – *«Модель моніторингу якості професійної підготовки майбутніх філологів у процесі вивчення фахових дисциплін»* – розроблено структуру ефективної моделі такого моніторингу та систематизовано зміст фахових дисциплін, охарактеризовано методично-функціональний блок моделі і з'ясовано критеріально-діагностувальні основи моніторингу.

Розроблення авторської моделі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх філологів у процесі вивчення фахових дисциплін К.С. Тараненко проведено на підставі синтезу попередньо визначених методолого-теоретичних позицій у формі багатофункціональної структурно-технологічної схеми, яка відображує зв'язок уявної педагогічної дійсності з реальною, засновуючись на методології побудови моделей знань у предметній професійній галузі, системному баченні обраного педагогічного явища та концепції технологізації педагогічного процесу в умовах професійної освіти. Основними змістово-технологічними компонентами моніторингу визначено складники професійної компетентності обраної для дослідження соціальної групи майбутніх фахівців (лінгвістичний, екстралінгвістичний; мовленнєвий, соціально-особистісний; методичний, дослідницький), цим компетентностям загалом відповідають критерії ефективності моніторингу.

Оскільки у ході теоретичного пошуку в процесі моделювання дисертанткою виявлено практичну відсутність стандартизованих тестових методик моніторингу якості знань майбутніх бакалаврів філології з дисциплін фахової підготовки, то для забезпечення ефективного впровадження моделі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх філологів у процесі вивчення фахових дисциплін нею розроблено тести – нестандартизовані (підготовлені разом з викладачами-експертами для своїх студентів, складені на матеріалі певної теми й застосовані з метою поточного контролю) або напівстандартизовані (обговорені та затверджені фаховими кафедрами), які дають змогу контролювати успіхи студентів у вивченні певної теми (розділу, окремої дисципліни). Нестандартизовані тести в пропонованій моделі

моніторингу К.С. Тараненко визначено ефективними як засоби вхідного й поточного контролю; напівстандартизовані – як такі, що дають змогу комплексно вимірювати заплановані результати підготовки у вигляді рівнів сформованості професійної компетентності.

Схвалюємо застосування авторкою дослідження саме комп'ютерного моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології як автоматизованого процесу вимірювань програмно-технічними засобами, які здатні організувати своєчасний мережевий зворотній зв'язок між викладачем та студентам для отримання проміжних підсумкових даних з комплексу фахових дисциплін, реалізованих об'єктивною перевіркою та оцінюванням набутих компетентностей, чіткою фіксацією отриманих результатів. Позитивом роботи є те, що комп'ютерний контроль знань здійснено за розробленими із цією метою блоками авторських тестів, призначених для різних форм оцінювання, визначених у моделі моніторингу, та в спеціальних аудиторіях, обладнаних системою програмно-технічних засобів (персональні комп'ютери з відповідним програмним забезпеченням), які оперативно проводили оцінювання, фіксували та зберігали отримані результати. Математичний аналіз результатів відображував підсумок індивідуальних особистісних даних та інтегральні характеристики компетентностей усієї групи діагностованих, що забезпечувало викладачам можливість аналізувати та корегувати методики викладання провідних фахових дисциплін підготовки.

Можливість об'єктивно й поетапно з'ясувати зміст та виміряти якість професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології, визначити ступінь відхилення від запланованих результатів, запобігти виникненню проблем або подолати недоліки, здійснити комплексну оцінку якісних характеристик як складників об'єкта дослідження забезпечим розробка критеріально-діагностувального блоку моделі моніторингу на засадах педагогічної кваліметрії як наукового інструменту методології та теорії кількісних механізмів оцінювання якості освітніх процесів і явищ. Взаємозв'язок між інтегративною властивістю об'єкта дослідження (професійною компетентністю майбутніх бакалаврів філології) та складними й простими властивостями, що входять до її структури (компонентами й рівнями – високим, достатнім, середнім, низьким – сформованості) реалізовано К.С. Тараненко у формі ієрархічної факторно-критеріальної схеми, у якій цілісну професійну компетентність майбутніх бакалаврів філології конкретизовано у вигляді сукупності складних властивостей (критеріїв) і простих властивостей (показників).

У третьому розділі – *«Експериментальна перевірка моделі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології»* – подано загальну характеристику експериментального дослідження цієї моделі в процесі вивчення фахових дисциплін і підсумковий аналіз результатів експериментальної роботи. Представлені дані свідчать, що експериментальну роботу проведено в умовах навчального процесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Полтавського інституту бізнесу Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», Донецького національного університету імені Василя Стуса у 2013–2018 навчальних роках; в експерименті взяв участь 461 студент –

майбутній бакалавр філології зі спеціальностей 014 Середня освіта (Мова і література англійська) і 035 Германські мови та літератури (переклад включно); 230 у контрольній групі і 231 – в експериментальній; 29 експертів (викладачів і представників адміністрації ЗВО) долучилися до цього експерименту.

Переконливим результатом ефективності запропонованої К.С. Тараненко педагогічної моделі вважаємо те, що інноваційні педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів філології забезпечили студентам експериментальної групи можливість вийти переважно на достатній і високий рівні сформованості всіх складників професійної компетентності, дали змогу рівномірно розвинути компоненти компетентності: лінгвістичний, екстралінгвістичний (+27% якості); мовленнєвий, соціально-особистісний (+19% якості); методичний, дослідницький (+17% якості).

Достовірність отриманих результатів і правильність сформульованої мети дисертації перевірено засобами розрахунків статистичних критеріїв Крамера-Уелча та Вілкоксона-Манна-Уїтні (за методикою Д. Новикова, адаптованою П. Хоменком і В. Мокляком). Результати завершеної дослідницько-експериментальної роботи дають підстави стверджувати, що мету дослідження досягнуто, поставлені завдання реалізовано.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Результати дисертаційної роботи мають вагомий теоретичний та практичний значущість за низкою ознак:

– по-перше, дисертанткою із науковою сумлінністю й відповідальністю проаналізовано та відібрано для реалізації мети дослідження ідеї, положення й інструментарій сучасних наукових підходів (компетентнісного, особистісного, культурологічного, технологічного, діагностичного), а сам алгоритм такого аналізу є чітким, логічним, містить можливості застосування у розв'язанні подібних наукових проблем;

– по-друге, ретельно досліджені базові поняття й поняттєві конструкції дисертації, вдало обґрунтовані концептуально-змістові та організаційно-методичні основи моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології забезпечили дисертантці можливість розробити відповідну педагогічну модель, яка має наукове і практичне значення для забезпечення професійної підготовки фахівців у вищих закладах освіти;

– по-третє, запропоновано низку комп'ютерних тестових методик із завданнями й матеріалами для діагностики стану фахової компетентності майбутніх бакалаврів філології (спеціальностей «перекладач з англійської (німецької) мов», «учитель» із кваліфікаційними можливостями у сфері державної мови, основної іноземної й другої іноземної мов), які мають широкий практичний контекст та спрямовані на забезпечення якісної професійної освіти майбутніх бакалаврів філології.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено в 10 працях, із яких: 4 – статті в наукових фахових виданнях України, 2 – статті в зарубіжних виданнях, 2 – статті в інших виданнях, 2 – матеріали конференцій.

Публікації висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які автор виносить на захист.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає сучасним вимогам МОН України. У тексті автореферату дисертації відображені основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого К.С. Тараненко дисертаційного дослідження.

Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи дисертацію, відзначимо дискусійні питання та висловимо такі зауваження й побажання:

1. Розкриваючи у першому розділі роботи методолого-теоретичні засади моніторингу якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології у процесі вивчення фахових дисциплін, авторці в руслі особистісного наукового підходу варто б було висвітлити, як використання пропонованої моделі дозволить враховувати індивідуальні можливості кожного студента у процесі отримання якісного результату підготовки.

2. Аспекти змісту основних фахових дисциплін підготовки бакалаврів філології загалом відібрано правильно, проте, можливо, краще було б представити окрему схему, на якій відобразити взаємозалежності цих дисциплін, що істотно впливають на якість підготовки (підрозділ 2.1 дисертації).

3. На нашу думку, вдосконалення потребує також формулювання критеріїв ефективності моніторингу – лінгвістичного, екстралінгвістичного; мовленнєвого, соціально-особистісного; методичного, дослідницького. Доречно було б віднайти такі визначення, які б не були подвоєними (підрозділ 2.3 роботи).

4. Дисертаційне дослідження було б досконалішим, якби у описі формувального експерименту (підрозділ 3.1) було наведено конкретні приклади щодо того або іншого виду контролю чи форми оцінювання якості підготовки, адже обсяг роботи це дозволяє.

5. На наш погляд, і висновки до розділів, і загальні висновки можна було б представити у більш стислому вигляді.

6. Дисертаційна робота не позбавлена стилістичних огріхів і граматичних помилок.

Маємо проте зазначити, що вказані рекомендації не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи.

Загальні висновки й оцінка дисертації. Рецензована дисертаційна робота К.С. Тараненко є завершеним науковим дослідженням, виконаним авторкою самостійно на актуальну тему, у ній отримані нові науково обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують важливе наукове завдання й уможливають їхнє практичне використання в системі вищої освіти України.

Результати дослідження мають необхідну наукову новизну, теоретичне і практичне значення, достатньо впроваджені в педагогічну практику. Роботу виконано нормативною науковою українською мовою.

Вважаємо, що дисертація «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів філології у процесі вивчення фахових дисциплін» є самостійною науковою роботою, яка за своїм змістом, рівнем новизни й практичним значенням отриманих результатів відповідає пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор – **Тараненко Крістіна Сергіївна** – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземної філології
і перекладу Національного університету
біоресурсів і природокористування України

С.М. Амеліна

